

A nagytétényi Duna-part természeti értékei

FÖLDRAJZI ADOTTSÁGOK

Az Érd-Tétényi-öblözet mintegy 9 km hosszúságban és 2–3 km szélességben elterülő alacsony térszínű, ártéri üledékekkel borított táj, amely a Háros-szigettől Érd-Ófaluig terjed enyhén ívelt alakban. Kialakulását tektonikai okok magyarázzák: a terület a pleisztocén végén annyira megsüllyedt, hogy a Duna ágai kelet felől ide helyeződtek át. Az öblözetben mintegy 10-15 m vastagságban halmozódtak fel a Duna negyedidőszakos kavicsos üledékei, melyre 5-8 m vastag homok, ártéri iszap, és helyenként humuszos lösz települt. Az egész terület alig néhány méterrel fekszik magasabban a Duna közepes vízszintjénél (Nagytéténynél kb. 97 m), jelenleg is a folyó árterének számít. Ma már a beépített és a művelt területeket árvízvédelmi gát védi (6-os út), de a hullámtéren Budapest egyik utolsó vizes élőhelyét találjuk meg.

NÖVÉNYVILÁG

A növényzetet tekintve a legértékesebb területek az alábbiak szerint csoportosíthatók:

I. M0-ás hídfőnél található ligeterdő

Az M0-ás hídtól nyugatra elterülő erdőállományok két egységre oszthatók: az egykori partél mentén egy idősebb puhafaliget, ettől délre a természetes eredetű zátonyon egy fiatal fűzes található. Az északi erdőrészlet természetvédelmi szempontból a Duna-part egyik legértékesebb területe: az idős puhafaliget „őserdőszerű” állományképe a Háros-szigeten leírt erdőével vetekszik. Ártéri erdeink sajátos vonása a fejlett liánszint, az őshonos és amerikai eredetű szőlőfajokból álló ún. függőavar-vegetáció.

II. Kastélypark utcánál található facsoportok és a „Duna-rét”

A kastély magasságában, a 6-os út és a Duna között található a helybeliek által csak „Duna-rét”-nek nevezett gyepterület. A Kastélypark utcától egészen a Vasút utcáig hosszan elnyúló ártéri kaszálórét teljes területe a hullámtéren (ún. „nagyvízi mederben”) található, így a nagyobb áradások rendszeresen elöntik. Az üde-nedves termőhelyen lévő ártéri kaszálórét az itt eredeti fűz-nyár ligeterdő irtása nyomán keletkezett, fennmaradását - ez ideig - az emberi tevékenység, a kaszálás (korábban a legeltetés is) biztosította. E tevékenységek hatása kettős: egyrészt megakadályozzák az újbóli beerdősülést, másrészt a közepes intenzitású zavarás fenntartja a viszonylag fajgazdag növény- és állatközösséget. Ha ez megszűnik (vagy éppen túlzott mértékűvé válik), az élet-

közösség szerkezete megbomlik, degradáció (leromlás) indul meg. Értékes, ritka fajok itt pl. az északi galaj (*Galium boreale*), valamint az ún. „színező elemek”, a közepeesen ritka, de az élőhelyre jellemző növényfajok (pl. **kék iringó** (*Eryngium planum*), **sárga bor-kóró** (*Thalictrum flavum*, őszi vér-fű (*Sanguisorba officinalis*), **gyík-hagyma** (*Allium angulosum*) és a **mocsári galaj** (*Galium palustre*)). A réten újra megtaláltuk a védett **réti iszalag** (*Clematis integrifolia*) több száz virágzó tövét.

A rét jelenleg viszonylag jó állapotban van, mert az utóbbi néhány évben ismét kaszálják. A Kastélypark utcai aluljárót átépítették, remény van a szemétkelhordás megfékezésére. Megjelent azonban egy újabb, az élőhelyeket veszélyeztető területhasználát, a terepmotorozás: ennek nyomait többfelé megfigyelhetjük a réten és az országút rézsűjében is.

A rét mellett a Dunát kísérő keskeny fűzliget sávja húzódik. A szép idős **fehér fűz** (*Salix alba*) állományban elegyedik az őshonos **fehér nyár** (*Populus alba*) és a **fekete nyár** (*Populus nigra*), de mellettük sajnos megjelenik az ártereinket előzőnlő észak-amerikai eredetű **zöld juhar** (*Acer negundo*) is. A fűzliget természetes módon újul meg: közvetlenül a vízparton fűzmagoncok kefesűrű bozótja figyelhető meg. A rét melletti facsoport korábban helyi jelentőségű védelem alatt állt, az idős, esztétikailag is értékes faegyedek védelme ma is indokolt!

Mindkét fent jellemzett élőhely (ligeterdő, kaszálórét) fennmaradása (és fenntartása!) természetvédelmi és általános tájvédelmi szempontból is fontos: noha kiemelt botanikai és zoológiai értéket nem hordoznak, részét képezik a Duna-menti regionális ökológiai folyosónak, amelynek zsugorodása, töredezése végső soron az élővilág sokféleségének a csökkenéséhez vezet.

III. Az érdi határban található ligeterdő és mocsár

A terület legnagyobb kiterjedésű, legértékesebb ligeterdő-maradványát a 6-os út mellett az érdi határral érintkezően találjuk, a legszebb állományokat kb. az 1629,0–1629,8 fkm között. Itt a szép idős faegyedek alatt a vízállásos helyeken fejlett vizes élőhelyeket is találunk, egyfajta mocsárerdei jelleget adva a ligetnek. A terület legjellemzőbb védett növényfaja a **nyári tőzike** (*Leucojum aestivum*), amelynek kb. 50 töves populációját sikerült megtalálni a szivattyútelep közelében. A terület legnagyobb értéke maga a – legalább részben – spontán eredetű, természetközeli állapotú puhafaliget. A természetességet a változatos faállomány-szerkezet (méret- és korszerkezet, horizontális és vertikális változatosság) és a nagy mennyiségű holt faanyag jelenléte biztosítja. A „tövönszáradt” (lábon álló) és kidőlt korhadó fák nemcsak az állatvilág, hanem a gombák szempontjából igen nagy jelentőséggel bírnak.

ÁLLATVILÁG

Az állatvilág szempontjából a területen két élőhelytípust célszerű elkülöníteni: a ligeterdőt és a kaszálóréteket.

I. A ligeterdő faunája

A Kis-Háros sziget és a Dunát kísérő erdősáv az érdi határig értékes állatvilágnak ad otthont. Az állomány idős fákban gazdag, amelyek változatos korona-szerkezete több madárfaj fészkelését teszi lehetővé. Aránylag sok a területen maradó holt faanyag, ami a szaproxilofág (elhalt faanyagot fogyasztó) rovarfauna diverzitásának kedvez. E rovarcsoport egyik legértékesebb eleme a **skarlátbogár** (*Cucujus cinnaberinus*), amely nem csupán védett, hanem közösségi jelentőségű faj is (ún. Natura 2000-es jelölőfaj). A skarlátbogár lárvái többnyire lábon álló, néha kidőlt fák meglazult, de még le nem váló kérgé alatt, nyirkos környezetben két évig fejlődnek; a fajt illetően nem válogatósak, de a nyarakat részesítik előnyben. Az imágók a kikelésük után a telet ugyanezen fák olyan részein töltik, ahol a kéreg alatti tér kifejezetten száraz. A területen mindkét típusú környezet a faj rendelkezésére áll.

A védett **pézsmacincér** (*Aromia moschata*) populációira Budapesten leginkább a Duna mentén akadhatunk (mind a Ráckevei-Duna, mind a Nagy-Duna partján). Ezek közül közismerten a nagytétényi állomány a legerősebb. A faj öreg fűzekhez kötődik, amelyek törzsének nagy része él, de egyes vastagabb ágai már elhaltak; lárvája ezekben fejlődik. A ligeterdők másik védett faja a **diófacincér** (*Aegosoma scabricorne*); lárvájának rágása mindenütt látható a lábon álló, de elhalt fűz- és nyárfákon. A ligeterdők talajszintjének két védett bogárfaja a **mezei futrinka** (*Carabus granulatus*) és a **bőr-futrinka** (*Carabus coriaceus*). Helyenként tömeges a **márványozott csiga** (*Arianta arbustorum*), a Duna ártereinek és szigeteinek jellemző puhatestűje.

A **magyar színjátszólepke** (*Apatura metis*) a Duna-völgy puhafaligeteinek jellemző lepkéje. A déli országhatártól észak felé éppen a nagytétényi Duna-partig terjedt el. A területen költő madarak közül a **sárgarigó** (*Oriolus oriolus*) tekinthető a legértékesebbnek. Bár a madár nagyon feltűnő színezetű, rejtőzködő természete miatt csak ritkán látható. Hangja azonban végig hallható a part menti ligetekben. További, az erdősávban költő, ill. táplálkozó madárfajok pl. **fekete harkály** (*Dryocopus martius*), **nagy fakopáncs** (*Dendrocopos major*), **kis fakopáncs** (*Dendrocopos minor*), **közép fakopáncs** (*Dendrocopos medius*), **zöld küllő** (*Picus viridis*), **csuszka** (*Sitta europaea*), **rövidkarmú fakusz** (*Certhia brachydactyla*).

II. A kaszálórétek faunája

Fátlan élőhelyeket a nagytétényi kastéllyal szembeni „Duna-réten”, illetve a Duna árvízvédelmi gátjának oldalában találunk. Legváltozatosabb fajösszetételűnek a kastéllyal szembeni rétnek a 6-os út részsűjét borító része bizonyult. Az itt előforduló két védett bogárfaj, a **hosszúcsápú szalmacincér** (*Calamobius filum*) és a **hengeres szalmacincér** (*Theophilea subcylindricollis*) pázsitfűvek szárában fejlődik, ám a magas fajdiverzitást az okozza, hogy ez terület kétszikűekben gazdag, és a réthez képest ritkábban kaszált.

A **bozontos cserjecincér** (*Cortodera villosa*) balkáni elterjedésű faj; lárvája imolafajok gyökerében fejlődik. Hazánkban ritka, a 6-os út részsűjén azonban rendszeresen megfigyelhető. A **karimás pajzsbogár** (*Cassida canaliculata*) zsályafajok levelét fogyasztja.

A **négyfoltos fövenypattanó** (*Oedostethus quadripustulatus*) apró, 5 milliméteres bogárfaj. Magyarországon jelenleg a kastély előtti rét az egyetlen biztos előfordulási helye. A 2008. évi felmérés során előkerültek bizonyító példányai, korábban utoljára 1929-ben gyűjtötték Vácon.

A korábbi felmérésekhez képest két új hullófajt sikerült kimutatni a területről: a

kockás siklót (*Natrix tessellata*) és a **réz-siklót** (*Coronella austriaca*).

A kockás sikló kifejezetten keresi a víz közelségét, így a ligeterdőben is rábukkanhatunk; a rézsikló inkább a fátlan részekhez vonzódik. Mindkét fajnak a kastéllyal szembeni rét a lelőhelye.

VÉDELEM

Az elmúlt években Budapest XXII. kerületének Duna-parti hullámterében, az M0-ás hídtól az érdi határig terjedő kb. 4,6 km × 30-300 m sávjában részletes botanikai és zoológiai állapotfelmérések készültek. A kutatás célja a Duna-parti értékes élőhelyek (puhafaligetek, kaszálórétek, fasorok-facsoportok, egyéb vizes élőhelyek) feltárása, a helyi védetté nyilvánítást megalapozó dokumentáció elkészítése. A vizsgálati terület térségében az országos jelentőségű védelem alá vont Háros-szigeten, a helyi (fővárosi) védelem alatt álló Kis-Háros-szigeten ill. az érdi Beliczay-szigeten folytatott kutatások tártak fel értékes ligeterdő maradványokat. Éppen ezeknek a természetközeli állapotú területeknek az összekapcsolása, vagyis az ökológiai hálózat integritásának megőrzése, lehetőség szerint fejlesztése-helyreállítása miatt fontos a XXII. kerületben még meglévő ligeterdő maradványok és egyéb vizes élőhelyek kiemelt oltalma, azaz: 1) a területen található értékes, őshonos ártéri vegetáció és a hozzá kapcsolódó őshonos állatvilág megőrzése; 2) a természetes folyamatok fenntartása; 3) az egyedülálló tájképi érték megóvása.

A nagytényi Duna-part része a kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területként jóváhagyott „Duna és ártere” (kód: HUDI20034) **Natura 2000 területnek**. A Natura 2000 hálózat az Európai Közöség tagállamai értékes természeti területeinek, élőhelyeinek többé-kevésbé összefüggő láncolata, amelyek az eredeti európai élővilágot őrzik. A parti növényzet - a Dunával együtt - mindemellett a Nemzeti Ökológiai Hálózatban az ökológiai folyosó övezetébe esik. Az ökológiai folyosó a természetes és természetközeli állapotú területek között a biológiai kapcsolatot biztosító, vagy ezt elősegítő területek (sávok, mozaikok) láncolata, melyre a magterületekkel szemben jellemző az elnyúlt hosszanti alakzat, azaz a folyosó hossza jelentősen meghaladja a szélességét. A folyosó két végének vagy azonos jellegű magterülethez kell csatlakozni, vagy átmeneti élőhelyeket kell reprezentálnia. Speciális folyosó az ún. **élővízfolyosó**, ahol a vízhez kötődő parti vegetáció feltétlenül beleértendő a folyosóba. Ide tartozik – tényleges állapotától függetlenül – ez a hullámtérként nyilvántartott terület is.

AJÁNLOTT IRODALOM

- GERGELY A. és KECSKÉS F. (2001): Őserdő a Dunában – A Háros. *TermészetBÚVÁR*, 56., évf. 4. sz., pp. 20-23.
- HORVÁTH J. (szerk.)(1997): *A Duna-part és a Kis-Háros-sziget növénytani, erdészeti, állattani felmérés eredményei*. Budafok-Tétény Budapest XXII. Kerületi Önkormányzat, Budapest, 83 pp.
- JOÓ E., TÓTH G. és TÓTH S. (szerk.) (1970): *Tétény-Promontor Budapest XXII. kerületének története*. Budapest Főváros XXII. kerületi Tanács VB, Budapest
- KUBASSEK J. (1994): Érd - természeti értékek - *Tájak-Korok-Múzeumok kiskönyvtára*, 506. füzet, Cartographia Kft., Budapest
- SIMON T. (szerk.) (1994): *Természeti kincsek Dél-Budán. A Tétényi-fennsík és a Háros-sziget növény- és állatvilága, természetvédelme*. Cserépfalvi Kiadó – Zöld Jövő Környezetvédelmi Egyesület, Budapest, 96 pp.

ÍRTÁK ÉS SZERKESZTETTÉK:

Gergely Attila

(Budapesti Corvinus Egyetem Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék),

Merkel Ottó

(Magyar Természettudományi Múzeum Állattára)

A FOTÓKAT KÉSZÍTETTÉK:

Gergely Attila, Merkel Ottó, Rahmé Nikola, Tenk András

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTÁK:

Új Széchenyi Terv – Nagytétényi mini projekt

SZÉCHENYI TERV

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Regionális Fejlesztési Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

NYOMDAI MUNKÁLATOK:

Innova-Print Kft., Budapest

Felelős vezető: ifj. Komornik Ferenc

KÉSZÜLT: 2013-ban, 2000 példányban

Kiadja a Zöld Jövő Környezetvédelmi Egyesület
1222 Budapest, Nagytétényi út 35.

www.zoldjovo.hu

Felelős kiadó: Mészáros Péter elnök

A NAGYTÉTÉNYI DUNA-PART TÉRKÉPE

